

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rvperti Ab-||batis Tvitiensis, Svmmi Disertissi=||miq[ue]
Theologi, sacris du[n]taxat literis omnia probantis, in XII.
prophetas mino-||res, Commentariorum Libri XXXII**

Rupert <von Deutz>

[Köln], M. D. XXVII.

VD16 B 3835

Rvperti Abbatis Tvitiensis In Micheam Prophetam Commentariorvm Liber
Secvndvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71859](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71859)

confortarent aduersus Prophetas dñi, dicendo: non uenient super nos mala. Dñs bonus est. Prophetæ loquuntur falsa. Iam supra dixerat super principes & duces, tunc clamabunt ad dominum, & non exaudiet, dixerat super Prophetas, propterea nox uobis pro uisione erit, & licet grandis uindicta sit in utriusque sententijs, nondum tetigerat aures eorum iste fragor ultimus, quem dissimulare non possunt. Propter hoc causa uestri Sion, quasi ager arabum, Hierusalem quasi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelsa sylvarum. Hoc ita factum est, sicut totus orbis audivit, quia postquam taliu principu, ac iudicium taliu sacerdotu & prophetaru filiu mensura patru suoru impleuerunt, crucifigendo Christum filiu dei, Sion siue Hierusalem deserta facta est, nec remansit ciuitas aut templi lapis super lapide, qui non destrueretur. De hac prophetia taliter in Hieremia metio facta est. Surrexerunt ergo uiri de senioribus terræ, & dixerunt ad oem coetum populi loquentes. Michæas demorasti fuit propheta in diebus Ezechie regis Iuda, & ait ad oem populum dicens: Hæc dicit dominus exercituum: Sion quasi ager arabum, & Hierusalem in aceruum lapidum erit, & mons domus in excelsa sylvarum. Nunquid morte condemnauit eum Ezechias rex Iuda, & ois Iuda? Nunquid non timuerunt dominum & deprecati sunt faciem domini, & poenituit dominum mali, quod locutus fuerat aduersus eos? Hoc idcirco meminimus: quia uisum est illis poenituisse dominum, eo quod non cito in diebus eorum euersisset, quod fuerat prophetatum. At ille propheta siue spiritus domini, cuius in fortitudine prophetauit, cuius iudicio & ueritate repletum se esse sciebat, non presentia regis Ezechie repta, sed nec Babylonia captiuitate attendebat: quia Sion siue Hierusalem capta quidem, sed non ita fuit funditus euersa, ut non remaneret lapis super lapide. Tempus illud aspiciebat, quod ille Prophetarum dominus crucifigendus erat a principibus in muneribus iudicantibus, a sacerdotibus in mercede docentibus, a prophetis in pecunia diuinantibus, quod iudicium abominati sunt, & omnia recta peruerterunt, intantum ut dicerent: In Beelzebub principe demoniorum eiecit demonia, & hoc dixit. Possunt destruere templum dei, & in tribus diebus reedificare illud, quod ita edificauerunt Sion in sanguinibus, & Hierusalem in iniquitate, ut merito deberet uenire super eos ois sanguis iustus, qui effusus est super terram a sanguine Abel iusti. Non igitur ut putauerunt illi, poenituit dominum mali, quod locutus fuerat aduersus eos: quia uidelicet sermo domini uindex siue poenitentia in ueritate fundatus est, sicut alibi scriptum est. Porro triumphator in Israel non parcat, & poenitudine non flexetur, neque enim homo est, ut agat poenitentiam. Non pepercit, neque poenitudine flexus est: quia uidelicet principes in muneribus iudicare, sacerdotes in mercede docere, Prophetæ in pecunia diuinare non cessauerunt, intantum ut domum patris, quæ domus orationis erat, uel esse debebat, faceret speluncam latronum. Unde animaduertendum, quod qui taliter per istum prædixit, propter hoc Sion causa uestri quasi ager arabum, & Hierusalem quasi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelsa sylvarum, ipse cum fleuisset super eandem ciuitatem, dicens: quia dies ueniet in te, & circumdabunt te inimici tui uallo, & ad terram prosterne te, & non relinquent in te lapidem super lapidem, protinus ingressus templum, cepit eiecere uendentes & ementes in illo, per hoc indicans euerisionem ciuitatis & templi, maxime pro culpa sacerdotum futuram, qui in templo illo facti erant principes latronum.

Matth. 23
Lucæ. 11
Hierem. 26
Prophetia
Michæe quomodo
intelligi debet

Mat. 12
Ibidem. 26

1. Reg. 15

Matth. 21

Lucæ. 19

LIBRI PRIMI IN MICHEAM FINIS.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN MICHEAM PROPHE TAM
COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

Memoriter tenendum quod iam diximus, summam intentionis Prophetarum in hoc esse, ut detrimentum Israeliticæ gentis, quod per infidelitatem contigit, ita declament, quatenus supplementum electiois de plenitudine gentium per fidem in Christo futuram annuntient. In hoc isto iam secundo insistens, cum præmississet, audite principes Iacob & duces domus Israel, qui odio habetis bonum, & diligitis malum, & cetera quæ ita compleuit, propter hoc causa uestri, Sion quasi ager arabum.

CAP. III.

& Hierusalem quasi acervus lapidum erit, & mons templi in excelsa sylvarum, confestim subiuñxit: **L** Et erit in nouissimo diez, erit mons domus domini præparatus in uertice montium, & sublimis erit super colles & fluent ad eum populi & ibunt gentes multæ, & dicent: Venite, ascendamus ad montem dñi, & ad domum dei Jacob, & docebit nos vias suas, & ibimus in semitis eius: quia de Sion egredietur lex, & verbum dñi de Hierusalem. Et iudicabit inter populos multos, & coarctabit gentes fortes vsq; in longinquum. Et concidēt gladios suos in vomeres, & hastas suas in ligones, non sumet gens aduersus gentem gladium, & non discēt vltra belligerari, & sedebit sub vinea suam, & sub ficum suam, & non erit qui deterreat eum, quia os domini exercituum locutum est, quia omnes populi ambulabunt, vnusquisq; in nomine dei sui, nos autem ambulabimus in nomine dei nostri in æternum & vltra. **M** manifesta hæc de plenitudine gentium prophetia, quæ nunc intrat dum cæcitas contigit in Hierusalem, dum sicut in isto supra scriptum est, nox illis pro uisione est, & tenebræ pro diuinatione. Et occubuit sol super Prophetas, & obtenebratus est super eos dies, & præterea Hierusalem redacta in acervum lapidum, quæ ex eis gladio supfuerit, captiui ducti sunt in oēs gētes. Et ipse quæ gētes, quæ salus prænuntiatur, manifestis nominibus exprimitur, dicendo: & fluent ad eum populi, & properabunt gentes multæ, & cætera. Christus autem ad quem fluent populi, & properant gentes, non manifesto uel proprio, sed mystico significatur uocabulo, cum dicitur: mons domus dñi præparatur in uertice montium. Nam quod Christus nomine montis digne debeat intelligi, cum ex multis scripturarum locis, tum maxime ex illa claretur, tum apud Daniele, ubi sic scriptum est: Lapis autem qui percusserat statuam, factus est mons magnus, & impleuit uniuersam terram. Miranda ergo & ueneranda diligentia, spiritus prophetici, quæ tali in loco Christum nuncupauit montem domus domini, ubi dixerat: & erit mons templi in excelsa sylvarum. Quid enim? Nunquid parum offenderat, aut offendet poterat rebellionem aurium popularium, id quod dixerat: & erit mons templi in excelsa sylvarum? Quos ergo exasperauit triste nuncium de monte templi, mitiget eosdem dicitur oraculum de monte domini, salubriter errantes in æquiuocatione montis, ut putent sermonem utriusq; esse de re unius eiusdemq; montis, qui error illoz multum profuit, in hoc quod non properauerunt eum percutere tanq; durum medicum fortes phrenetici, & in hoc quod scripturam prophetica seruauerunt, nec igni tradiderunt: multis deinde profuturam seculis. Nunc diligenter istas animaduertamus quas libenter audimus pmissiones spiritus sancti de nobis gentibus. Et erit (inquit) in nouissimo dierum. Quod hic dicit nouissimo dierum, Esaias dicit in nouissimis diebus. Nouissimos autem dies siue nouissima tpa illius populi, contra quem sermo hæcenus fuerat, illa recte intelligimus, de quibus saluator in euangelio cum dixisset: Cum immundus spiritus exierit ab homine & cætera, ita cõclufit. Et sint nouissima hominis illius peiora prioribus. Ergo nõ aliud sed ipm tps quo implenda erant illa, quæ ante hæc dixit, & sic finiunt, & Hierusalem quasi acervus lapidum erit, & mons templi in excelsa sylvarum, nouissimus est diez, nouissimi dies, & nouissima tpa peiora prioribus illi populo sunt: Ceterum eis q Christum recipiunt, plenitudo temporis est, quemadmodum Apostolus dicit: At ubi uenit plenitudo temporis, misit deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret. Igstur in nouissimo dierum, i. eodem tempore, quæ Hierusalem quasi acervus lapidum, & mons templi erit in excelsa sylvarum, erit mons domus dñi præparatus in uertice montium, & sublimis super colles. Quod idem est ac si diceret: Christus tunc omni mundo innotescet, q omnium sanctorum altitudo & dignitas est. Nam domus domini, ecclesia dñi: mons autem eiusdem domus Christus est. Psalmista utriusq; præcedens, & domum & montem, cum præmisset rex uirtutum, dilecti dilecti, protinus ait: & spoliabit domus diuidere spolia, dum discernit cœlestis reges super eam niue dealbabitur in Sion mons domus dei, mons pinguis, mons coagulatus. Alta namq; & sublimis persona est, quæ ipse qui Deus & homo est, rex et pontifex, rex regum, & pontifex mansuetus in æternum. **M** mons ergo est præparatus in uertice montium, & sublimis super colles: quia Patriarchis & Prophetis, regibus & sacerdotibus cunctis, & sanctis omnibus præcellior est, qui & super illam domum Domini, Reges ut in scripto Psalmi uersiculo dictum est, Reges inquam & Prophetas

Supra. 3

Christus, mōs domus domini.

Danie. 2.

Esa. 2. Nouissimi dies Iudæorum plenitudo temporis est nobis. Matth. 12

Gala. 4.

Christus mōs in uertice montium

Psal. 67

phetas ita discernit & ordinat, quemadmodū & ipsi fatentur dicendo, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Quousq; uero sublimitas eius pertingit? Nimiq; usq; ad dexteram patris, quam nullus montium, id est, angelorū, nullus collium, id est, hominum sanctorū attin- git. Ad quem enim angelorū ait Apostolus) dixit aliquando: Sede à dextris meis, donec põnam inimicos tuos scabellū pedū tuorū. Vere ergo præparatus sup uerticē montiū, & subli- mis sup colles dum sedet ad dexterā maiestatis in excelsis, tanto melior angelis effectus, quan- to differentius præ illis nomen hæreditauit, dicente deo: Filius meus estu, ego hodie genui te. Dicitur etiā, ut iam præmissimus, rex uirtutū dilecti dilecti, id est, rex uirtutū suarū, qui sin- gulariter est dilectus dei patris dicētis: Hic est filius meus dilectus in quo mihi cōplacui, & rex diuidere. i. ad diuidendū spolia, speciei domus ad dādū dona hominibus, de illa sede ma- iestatis, quæ uidelicet dona sic recte dici possunt spolia, sicut & illæ uerbes Esau bonæ, gbus iuniorē filium suum iacob induit Rebecca. Nam secundum typum illum spoliati sunt, q priores erant iudæi cœlestibus donis, quæ collata sunt speciei domus dñi. i. pulchritudinē ecclesiæ de gentibus per diuinam gratiam spiritus sancti ex quo, sicut iam dictum est, præ- paratus in uertice montiū, & sublimis super colles factus est sedendo ad dexterā patris, iste mons domus dñi, mons pinguis, mons coagulatus, id est, deus & homo factus, homo in deū assumptus, in quo omnes niue dealbantur, dum remissionē peccatorū accepimus, eo quod ipse sit omnimoda sanctitate candidus, quod per nomen ipsius montis Selmon illic intelligi- tur. Ad istam gloriam, ad istam sublimitatem præparatus dicitur, id est, ante omnia secula pã- ratus, quod & ipse innuens, si ergo (inquit) uideritis filiū hominis ascendentē ubi erat prius. Nam licet secundum humanitatem & omnibus angelis & multis hominibus siue seculi etã- tibus iunior sit Christus, profecto secundum diuinitatē oibus & angelis & hominibus, cœ- loq; & terra longe antiquior esse non dubitatur. ¶ Cum igitur tantæ sit altitudinis iste mons domus dñi, ut supra illum nihil sit, quō fundamentū est domus dñi? Nam in Propheta, ecce ego mittam, dicit dñs, in fundamentis Syon lapidem, lapidem probatum, angularem, pretio- sum in fundamento fundatum qui uidelicet lapis absq; dubio Christus est. Et in Apostolo: Fundamentū (inquit) aliud nemo potest ponere præter id quod positū est quod est Christus Iesus. Si ad ædificationē uulgarem siue terrenā respicimus palā est: quia fundamentū totius ædificatiōis unū atq; in firmū est. Ergo in hoc maxime similitudo deficit: quia terrenæ qdem ædificatiōis fundamentū in imo positū, structurā supra se subgrit, huius autem spiritualis do- mus dñi, fundamentum sursum est ubi est Christus, in dextera dei sedens: structura uero sic suspena est eidem fundamento inhærens, ut dicant adhuc in isto seculo siue mortali corpore cōmorantes, nostra em cōuersatio in cœlis est. ¶ Qd deinde sequitur, & fluent ad eū popu- li, & pperabūt gētes mltæ & dicēt: Venite, ascēdam⁹ ad montē dñi, & ad domū dei iacob, et docebit nos de uis suis, & ibimus in semitis eius, extunc factū est, & sit, & usq; ad finē seculi fieri nō desinit. Fluxerunt nāq; ad illū montē Christū, & fluere nō desinunt gentes & popu- licū sacro flumine baptismi, ex quo dando regulā baptizādū: euntes (inquit) docete oēs gen- tes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spūs sancti. Illi quibus hoc præsentia liter di- xit, uidelicet Apostoli, & qui per eos inuitati atq; instructi sunt, uel post illos in euāgelica fi- de succreuerē, prædicare & mutuo cohortari nō desinunt, & uniuersæ prædicatiōis siue ex- hortatiōis eorū summa hæc est. Venite ascendamus ad montem dñi, & ad domū dei iacob, subauditur, ut ipsius & unicæ ecclesiæ eius unicā fidē teneamus, & docebit nos de uis suis, & ibimus in semitis eius: quia uidelicet nō sufficit credere, nisi etiam secundū præcepta eius operemur, & per semitas eius, id est, per artam & angustam uiam quæ ducit ad uitam intra- re contendamus. Idcirco ipse cum dixisset: docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, addidit, docentes eos seruare omnia quæcunq; mādauit uobis. Quodq; hic adiūgit: quia de Sion egredietur lex, & uerbū dñi de Hierusalem. Item ipse in Euangelio cōfirmat, dicens: Quoniā sic scriptū est: & sic oportebat Christum pati & resur- gere à mortuis die tertia, & prædicari in nomine eius pœnitentiā & remissionē peccatorū in omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Et iudicabit inter populos multos, & cor- ripiet gentes fortes ijsq; in longinquum. Iudicabit, subauditur uerbū dñi: quia uideli- cet in hoc quoq; seculo sermo dei uerus iudex ē. Vnde Apłus: Viquis est eñ (ing) sermo dei, & efficax

Iohan. 1

Heb. 2.

Rex uirtutu
dilecti dilecti
Mar. 3. & 17

Gene. 27

Iohan. 6

Quæstio de
fundamento
quod in sup
mo est.
Esa. 28
1. Cor. 3.
Responso

Philip. 3

Matt. ult.

Fides sine op
peribus non
sufficit.

Luce. 24

Hebræ. 4.

& efficax

Quomodo uerbum domini iudicat.

& efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad diuisionem animarum spiritus, compagum quoque & medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis, & non est ulla creatura inuisibilis in conspectu eius. Mira efficacia, mira uiuacitas sermonis domini iudicantis, populos & gentes corripientis, qui cogitationes & intentiones cordis latere non sinunt.

Quocumque accedit, ubicumque predicatur, tale iudicium fit, talisque discretio populorum, sicut gregum ut domestici quoque, id est, qui in una domo commorantur, contra semetipsos diuidant, manifesti, qui probati & qui improbi sunt, id est, qui pertineant, & non pertineant ad deum.

Math. 10.

Quod intuens ipsum uerbum incarnatum: nolite (inquit) arbitrari, quia uenerim pacem mittere in terram. Non ueni mittere pacem, sed gladium. Statimque testimonium subiungit fortasse ad istum Prophetam sumptum. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & matrem aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius. Hoc modo iam iudicauit, & iudicat uerbum domini inter populos multos, & hoc modo gentes fortes corripit, dum & patrem suum, & filium patrem, mater filiam & filia matrem, socrus nurum, & nurus socrum sua reuoluendo in fide uel euangelio Christi, excusatum siue excusabilem esse non finit, ne forte quis in futuro uniuersali iudicio dicat, nesciui, non audiui, non fuit nunciatum mihi. Gentes uero (inquit) non qualescunque, sed fortes, scilicet, Græcos & Romanos quoque corripit, addens huc usque in longinquum, id est, a solis ortu usque ad occasum, sicut de homini in Psalmo scriptum est: oem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrarum uerba eorum. Item a summo caelo egredietur eius, & occursum eius usque ad summum eius, nec est qui se abscondat a calore eius. Quod nunc idem est ac si diceret: quia de ignorantia nemo satis erit excusatus. His dictis proximum de illis quos non contradicuros praeuidet iudicium & corripientem uerbo domini, sed acturos poenitentiam, ac quiescedo ueritati, ita subiungit: Et ceciderunt gladios suos in uomeres, & hastas suas in ligones. Non sumet gens aduersus gentem gladium, & non discent ultra belligare.

Psal. 18.

Nonne istud coruscante Christi euangelio passim per populos & gentes factum esse legitur, & fieri uidemus, dum uiri prius inquieti & bellicosi, depositis armis bellicis, & ipso sermone, uel habitu immutato insignia ferunt euangelicæ pacis, alij ad cœnobialem, alij ad heremiticam uitam conuersi? Veruntamen de cæteris quocumque sit, nonne sacerdotalis cunctis sacri altaris ministerialis ordo sic & gladios & lanceas concidit, ut ne saltem manibus armis stare licitum sit? Non sic erat antequam innotuisset iste mons domus domini. Denique aduersus Christi sacerdotibus æque ut cætero populo licitum erat armis accingi, & ad prælium exercere.

Sacerdotibus nunc pugnas re non licet ut antea

Exo. 32.

Quinimodum & propter hoc maxime tribus Leuitica sacerdotum meruit, quia gladijs utentes fratribus suis pepercit, sicut scriptum est: Si quis est domini, iungatur mihi ait Moyses. Congregati sunt ad eum omnes filij Leui. Quibus ait: Ponat uir gladium super femur suum. Ite & exiit de porta usque ad portam per medium castrorum, & occidat unusquisque fratrem suum, & amicum proximum suum. Feceruntque ita, cecideruntque quasi uiginti tria milia hominum. Erat Moyses. Consecrasti manus uestras domino hodie, unusquisque in filio & fratre suo, ut datur uobis benedictio.

Num. 25.

Item Phinees Eleazari filius, filij Aaron sacerdotis, pro eo quod ingressus est post eum Israhelitem in lupanar, & perdidit ambos simul, uirum scilicet & mulierem, idcirco factus de illo dominus locutus est: Ecce do ei pacem fœderis mei & erit tam ipse quam semini illius pater sacerdotum sempiternum. Nunc ita non est, neque enim sacerdotibus occidere, aut de illis qui occiderunt sacerdotes fieri licitum est, ex quo euangelici sacerdotum princeps hic ipse Christus.

Math. 23.

Exit Petro gladium educenti, cum percussisset seruum principis sacerdotum, & amputauerat runculam eius. Conuerte gladium tuum in uaginam: omnes enim qui acceperint gladium, peribunt. Igitur quicquid de alijs fit, qui cum sint laici, uoluntario proposito arma depolunt, sacerdotibus cunctisque altaris Christi ministris decretum est necessario seruandum, quod licitum erat prius (ut iam dictum.) Quod deinde sequitur. Et sedebit uir uinam suam, & non erit qui deterreat eum. Sic adimpletur ut Apostolus ait: Habentes uicium & uestitum, his contenti sitis. Is enim recte dicitur sedere subtus uinam suam, & non deterreat eum, qui proprijs uel concessis contentus, rem non concupiscit, aut inuadit alienam.

1. Timo. 3.

Profecto nec in hac parte antiquus ille populus iustificari potest, quia uidelicet, non Dominus uineas & ficus alienas promississet, ac dedisset, nequaquam legem eius tam facile suscepisset.

At uero septē mulieres quæ uirū unū apprehenderūt panē inquit, nostrū comedemus
 & uestimentis nostris operiemur, tantūmodo inuocetur nomē tuū sup nos, aufer oppro
 briū nostrū, id est, uniuersæ gentes, de quibus hic sermo est, per septiformē spiritū ad Chri
 stū cōuersæ, nequāq̄ pro susceptæ fidei mercede hoc expetūt, ut det illis regiones aliorū,
 & labores alienos possideāt, sed suis cōtentæ, quæ ante Christi Euāgeliū possederāt, Hoc
 tantū expetūt, ut inuocetur nomē eius sup eas, & remissione percepta, careant opprobrio
 peccatorū. ¶ Et q̄a non sufficit ad perfectionē q̄a dixerat: et sedebit uir subter uineā suā, &
 subter ficum suā iūgit q̄a perfectū est: & nō erit qui deterreat eū. Quod q̄ uerū sit, innūera
 probant milia martyrū, q̄s persecutores deterrere nō potuerūt, tollendo nō solum ficus &
 uineas, uerū etiā & animas, tradentibus illis corpora sua propter deum ad supplicia. Hæc
 prophetia uera est, **L** Quia os domini exercitū locutū est, quia omnes populiambu
 labunt in nomine dñi unusquisq̄, nos autē ambulabimus in nomine domini nostri
 in æternū ⁊ ultra. ¶ Bona et firma ratio, confirmās q̄d nō sit qui deterreat eiusmodi, q̄a uis
 delictet oēs populi, subauditur, illi dūtaxat, qui nō confluerūt ad illū montē domini, quoꝝ
 Christus deus non est, ambulabunt in nomine dei sui, id est in cura uentris sui, qui uidelicet
 uenter eorū deus est, & iccirco potuerunt deterreri, nos autē nō sic, Nos eū deum aliū habe
 mus sicut scriptū est: Non eū est deus noster ut deus eorū, quia uidelicet transitorius eorū
 deus uenter est, secundū quē ambulant tēporaliter, noster autē deus iste mons domus domi
 ni Chrus est, cuius in nomine ambulabimus in æternū & ultra, quia nobiscū est, & erit usq̄
 ad cōsummationē seculi & ultra. Sequitur: **L** In die illa dicit dñs congregabo claudi
 cantē, ⁊ eam quam eieceram colligam, ⁊ quam afflixeram, ⁊ ponam claudicātem
 in reliquias, ⁊ eam quę laborauerat in gentem robustam, ⁊ regnabit dominus su
 per eos in monte Sion, ex hoc nūc usque in seculis. ¶ Quæ hæctenus dicta sunt ab eo
 quod ait: & fluent ad eum populi, & properabunt gentes multæ, usq̄ ad præsentem uersū
 culam promissio & tantum de electione gentium, præsens autem uersiculus electionem
 & societatem prædicat utrorūq̄; Iudæorū scilicet & gentiū. Nam congregabo, inquit,
 claudicantem, subauditur Iſraheliticā gentem & eam quam eieceram et afflixeram colligam
 scilicet aliam gentē, imō gentilitatem. ¶ Et recte gens Iſraheliticā claudicans, & gen
 tilitas eiecta dicitur et afflicta, quia uidelicet Iſrahel nō penitus eiectus à deo fuerat neq̄ oino
 cum deo ambulabat, sed in duas partes claudicabat, partim dominū deum, partim Baal co
 lendo, & cætera deorū portenta, gentilitas autem penitus eiecta, cōtinuo per omnes gene
 rationes, errore fuerat afflicta: Amplius autem & deterius gens Iudaica, in illa die, de qua
 nunc sermo est, claudicās apparuit, secundū typum uel figuram quæ in parte eius Iacob p̄
 cessit, quando cū angelo luctatus est, & uicit, & ille tetigit neruum femoris eius. Cuius rei
 mysteriū paulisper nūc attingere libet. Iacob cū deo luctatus est, & uictor benedictionem
 extorsit, quasi inuito & nolenti ac dicenti: dimitte me, iam enim ascēdit aurora, quia uide
 licet sic futurū erat, ut cōminaretur deus sese à semine eius, recedere, propter peccata gētis
 eiusdem rebellis & incredulæ. Quod ut primū locutus est ad Moſen his uerbis, propter
 uitulū quē fecerant. Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, & deleā eos, faciamq̄
 te in gentē magnā, ille cōsurrexit in cōfractione, i. in nimia mētis humilitate, stans in cōspe
 ctu eius, deumq̄ reluctantem, homo colluctans tenuit ne hoc faceret. Ex hoc longo relu
 ctamine detentus est deus, quoties ab illa gente propter peccata est auersus, q̄a nullo tēpo
 re defuerunt fideles in populo illo, in q̄bus tam secundū fidem q̄ secundū carnē esset pater
 Iacob, quoꝝ meritis & precibus uehementissimis fuit obstrictus, nec ante dimissus donec
 benediceret Iacob, donec impleret benedictiones suas legislator, dando benedictionē illā
 in qua benedicerentur oēs gētes, sicut ad Abrahā locutus est, quæ uidelicet benedictio in
 semine eius, gr̄a sancti spūs est, p̄ passionē Christi effusa in omnes nationes. Tūc eū reuer
 ra deus Iacob benedixit in sanctis Ap̄lis omni benedictione spirituali, neruus autē femoris
 eius emarcuit, quia quicquid carnaliter agere uel sacrificare solebāt, reprobātū est. Omnes
 etiā genealogiæ pro fabulis extūc reputatę sunt, quoniā uenit hic qui solus texendæ cau
 sa fuerat generationum. Sola fides prædicat, & de carne eius siletur. Et q̄a in ap̄lis, & alijs
 quamlibet paucis fides comprobata est, tanq̄ firmus pes, in multis autem carnis sola glori
 a atio est,

Eſai. 4.

1. Corin. 6.

Iſrahel claudi
 cans, gētilitas
 eiecta dicit.
 3. Reg. 18.

Gene. 32

Exod. 32.

Gene. 22

atio est, utiq; tanq; pes infirmus, recte nunc Iacob in posteritate sua claudicare dicitur. Igitur in die illa dicit dominus, congregabo claudicantem, & eam quam eiecram colligam, & quam afflexeram, id est sic utrunq; assumam, ut nullam Iudaei & Graeci distinctionem faciam. ¶ Et quasi quæ reseres quomodo congregare se dicat claudicantem, & quomodo colligere eiecram, siue afflictam; ponam, inquit, claudicantem in reliquiis, & eam que laborauerat in gentem robustam. Ut dictum ita & factum est, quia claudicantem Israel, Euagelica gratia non plenarie collegit, sed in reliquiis posuit, id est de illo reliquiis assumpsit, de quibus & Apostolus stolus seipsum esse contestatur his uerbis: Nunquid repulit deus populū suum? Absit. & ego Israelita sum, ex semine Abraham, de tribu Benjamin. Et subinde: Quid dicitur? Reliqui mihi septem milia uirorum qui non curauerunt genua ante Baalim. Sic ergo & in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae saluae factae sunt. Item: Elicta autem, inquit, clamat pro Israel. Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquiae uero fient. ¶ Itaque claudicantem quamuis ex maxima parte claudicando offenderit, in reliquiis ponam ait, illam autem que laborauerat non utcumque refocillabo, sed ponam in gentem robustam, id est, collectam de gentibus ecclesiam, sic spiritu fortitudinis induam, ut sicut multitudinem fecunda, sic & uictoribus sit gloriosa, fiat res admiratione digna, ut dicatur de illa: Quae est uis quae ascendit sicut aurora cõsurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? Vere robusta, uere ut castrorum acies ordinata. Nam ut de cæteris taceam, quæ tota spiritualis est pugna contra hostes inuisibiles, & contra carnis uitia. Quis milites eius eos duxat quos martyres suos uel Christi nuncupat, dinumerare queat? Nouimus reliquias illas, scimus istam gentem robustam, totum quod sunt, esse gratiae non debiti, unde & gratias agentes dicunt in Apocalypsi: Quoniam occisus es & redemisti nos deo in sanguine tuo ex omni tribu & lingua, & populo & natione, & fecisti nos deo nostro regnum et sacerdotes, & regnabunt super terram. Ergo dominus, de quo hic tandem dicitur: & regnabit dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc & usque in æternum. Veraciter nominatur rex regum & dominus dominatum, quia quorum est rex, ipsi omnes reges & sacerdotes sunt, & in æternum regnabunt. Quod autem hic dominus regnas super eos in monte Sion, propria fit filij personae, ipse in psalmo testis est dicens: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius predicans præceptum eius, dominus dixit ad me: filius meus es tu. ¶ Mons autem Sion non dubium, quin sit caelestis ecclesia, iuxta illud Apostoli, Et accessistis, inquit, ad Sion montem & ciuitatem dei uiuentis, Hierusalem caelestem, & multorum militum angelorum frequentiam ecclesiam primitiuorum qui inscripti sunt in caelis. Nec uero repetere opus est, quod uulter noster Christus, nunc Christi ecclesia caelestis montis Sion, siue montis domus domini appellatur.

Rom. ij

Esa. 10.

Eiecta in gentem robustas ponitur.

Cant. 6.

Apoc. 5.

Dominus rex regum

Psal. 2.

Sion.

Supra. 3.

Filia Sion primitiua ecclesia dicitur.

Heb. jz.

one in presenti prophetia significetur, uidelicet propter illud quod premissum fuerat. Sion causa uestri, quasi ager arabitur, et mons templi erit in excelsa sylvarum, ut offensio, uel odium, quod contra prophetas his auditis magis effere uescere poterat, sapienter mitigetur, dum de rebus alijs sub eisdem nominibus gloriosa dicuntur. ¶ Si tanta et tam gloriosa merito dicuntur de gentibus ad istum montem domini cõfluentibus, et de reliquijs claudicantis, id est, Iudaei populi, quæ in idipsum cõgregandæ prouidebantur. Quid de primitiis eiusdem populi, id est, primitiua ecclesia uel ad primitiua ecclesia patriarcharum et prophetarum, et omnium electorum dici debuit, quæ Christus aduentum præcesserunt et expectauerunt, et non acceptis promissionibus oes defuncti sunt, quibus ipse Christus secundum carnem? Nam de illa parte, siue ad illam partem tam bonam, nihil gratè conueniens presentis prophetiae textus hactenus est elocutus, sed nimis ad illam dicitur ea quæ continuo sequuntur. ¶ Et tu turris gregis nebulosa filia Sion, usque ad te ueniet, et metiet potestas prima regni filie Hierusalem. Nunc quare mœrore cõtraheris? Nunc quid rex non est tibi, aut cõsiliarius tuus periit, quia cõprebendit te dolore sicut periturientem? ¶ Filia namque Sion, siue filia Hierusalem presenti loco ipsa est primitiua ecclesia, quæ archæ et prophetarum, cæterorumque sanctorum, quæ mœrore cõtraheretur dum ab ea Christus expectaretur, quasi regem non habens, aut cõsiliarium, cum in promissione et spe teneret. ¶ Illa uero autem nunc iccirco filia Sion, siue filia Hierusalem, quia uidelicet dum in hoc seculo perperaretur, mente pendeat ad illam Sion ciuitatem dei uiuentis Hierusalem caelestem, et cõspiciat eam, ut Apostolus ait, quorum ministerio fruens superuacua

cōfestim. **L** Bole ⁊ satage filia Syon, quasi parturiens. Sciendū ergo qd dolentia partu magna distātia ē. Alicuius em̄ anima in partu prae dolore egreditur, & si dicat etiam timeas qd filiū peperisti, siue ut alibi legitur: noli timere, qd et hūc habebis filiū, nō in dō neq; animaduertet. Secundū huiusmodi similitudinē: Spūs sanctus ecclesiā ueteri Christi matre dolere noluit. Quāuis em̄ prius moreretur sancti quā uideret illū Christū dñi, in labore debebat & habebat fidē resurrectionis & futuri seculi, qd uidelicet quāuis expectans moreretur, nihilominus tñ illū & extra carnē, & in carne sua postmodū uisuri essent. Igitur cū dicit, nūqd rex nō est tibi, aut cōsiliarius tuus perijt, qd cōprehēdit te dolor sicut parturientē, ab eodē hortat sanctos oēs, ut nō cōtristētur sicut & ceteri qd spem nō habēt, cū ueritas p̄tinus subiūgit: dole ⁊ satage q̄si parturiēs, Ad hoc hortatur, ut cōtristētur secundū dñi id est, ut in tristitia siue dolore, nō amittāt spem fiduciā, & fidei rationē. Vnde notādū, quod nō dicit hic tātūmodo dole quasi parturiēs, sed dole, inq; ⁊ satage. i. in dolore spem firmā tene, additq; quasi parturiēs, qd uidelicet sicut parturiēs tandē doloris sui uidet fructū, & redimentē te dñm, & dolor tuus cōuertet in gaudiū. Hoc intelligendū est p̄d quod loquitur. **L** Quia nūc egredieris de ciuitate, ⁊ habitabis in regione, ⁊ uenies in Babylonē, ⁊ ibi liberaberis, ibi redimet te dñs de manu inimicorū tuorū. Quia ad exteriorē literā textū istā intelligimus Iudaeorū captiuitatē notissimā, qua in Babylonē ducēdi, et de qua post annos septuaginta erāt reducendi. At uero spiritaliter aliā nouim⁹ Babylonē, sicut Syon istam scimus siue Hierlm, de qua nūc loquimur, uiuentis dei ciuitatē id est, uniuersalē sanctorum & electorū omniū societatem, cuius rex & cōsiliarius Christus est, qui in prae senti loco per prophetā prae nunciatur. Vniuersalem ergo huius Syon captiuitatem, quā in Adam accidit, prae oculis habētes, dignius ac locupletius uerba haec intelligimus, dū prae misso. Dole ac satage filia Syon quasi parturiēs, subiūgit, qd nūc egredieris de ciuitate & habitabis in regione, & uenies usq; ad Babylonē, ibi liberaberis, ibi redimete dñs de manu inimicorū tuorū. Nunc inquit id est ante illud nouissimū diē, in quo fiunt illa quae prae dixi manifestato monte domus dñi qui Chrs est, interim dū morā facit, & nondū uenit qui uenturus est, tu egredieris de ciuitate & habitabis in regione, & uenies usq; ad Babylonē, id est pra iudicata in Adā nasceris extra paradysum, unde ille expulsus est, & tu pariter cum illo, cuius in lumbis eras, & manebis in prae sentis seculi captiuitate, descendendo ad tenebrarū infernaliū confusionem, quo & sancti descēderūt patres tuī sicut unus ex maximis illorum dicit: Descendam ad filium meū, lugens in infernū. Ibi liberaberis, ibi redimete dominus de manu inimicorū tuorū. Descēdet em̄ illuc deus & dñs dei filius, liberator & redēptor tuus propter te homo factus, et passus, crucifixus, mortuus, & sepultus, & deinde suscitatus à mortuis solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illū ab eo. Hoc modo redimete te de manu inimicorū tuorū, scilicet malignorum spirituū, precii dādo pro te sanguinē suū, ut nihil iuris habeāt in te propter originale peccatū. Hoc de illa spiritali Babylone, & de inuisibilibus inimicis tuis dñs dixit. Nunc demū de uisibilibus inimicis tuis audi qd idem ipse dicat. **L** Et nūc congregatē sumi gentes multas, quae dicūt, lapidetur, ⁊ aspiciat in Syon oculus noster. Ipsi uero non cogitauerunt cogitationes domini, ⁊ non intellexerūt consiliū eius, quia congregauit eos quasi scenū arce. Surge ⁊ tritura filia Syon, quia cornu tuum ponam ferrum, ⁊ ungulas tuas ponam greas, ⁊ cōminues populos multos, ⁊ interficies dño rapinas eorum, ⁊ fortitudinem eorum domino uniuersae terrae. Quis hoc nesciat qd in istam Syon gentes multae congregatē sunt ab initio seculi, ex quo Caim funestus p̄mitus ueni ciuitatis huius fratrem suum Abel interfecit? Pleni sunt sacri libri lachrymabilibus historijs, & passim per omnem ferē paginam diuinam gemitus huius Syon audimur. Ueniūt gentes & ponāt morticina seruorū tuorū deus escas uolatilibus cœli, carnes ferarū tuorū bestijs terrae, dum effundūt sanguinē ipsorū tanquā aquā in circuitu Hierusalem, & nō est qui sepeliat. At illi nulla miseratione gementi Syon cōpatiuntur, sed p̄mitte delitate semetipfos cohortātur dicētes: Lapidetur ista Syon, i. nullus ei parcat. Et op̄tū dicitur.

1. Reg. 4.
Gene. 37

2. Corin. 7

Ioh. 16

Gene. 37

Actu. 2.

Gene. 4.

Psal. 78.

dicunt: Aspiciat in Sion oculus noster. Quo dicto uehementius innuitur odiū & inuidia, quæ non leuiter exaturari possit, nisi multarū aspectu miseriarū. Quo cū potiti fuerint, maligno risu soluuntur, & crudeli plausu tripudiant, dilatantes os suum sicut scriptū est atq; dicentes: Euge euge uiderunt oculi nostri, subauditur mala huius quæ desiderauim⁹, & hoc bene cōtigit nobis. Ipsi autem, inquit, non cognouerunt cogitationes domini, & non intellexerunt cōsiliū eius, quia congregauit eos quasi scœnum areæ. Et est sensus. Cōgregatæ sunt gentes super te, & in sua gloriantes multitudine, præsentia tantū & manifesta potuerūt uidere, scilicet et tuā calamitatem, & suam in hoc mundo prosperitatem, sed hoc nō cognouerunt neq; intellexerūt, quid in futurum dominus cogitauerit, et quale super te et super illos cōsiliū inierit. Sed ecce consiliū, & cogitationes eius dico tibi, quia congregauit eos quasi scœnū areæ, subauditur, ut cōgregatis illis dicat tibi. Surge et tritura filia Sion, quia cornu tuū ponam ferreū, & ungulas tuas ponam æreas, et cōminues populos multos, et interficies domino rapinas eorū, et fortitudinē domino deo uniuersæ terræ. Et est sensus: Quāuis fortes et robustos esse arbitretur, nimirū cū sint caro, sic sūt quasi scœnū, quia omnis caro ut scœnū, et omnis gloria eius tanquā flos agri. Et uere scœnū est populus. Itaq; sicut scœnum in agro ad tempus uiuet, & in tempore suo aridū deportatur ad aream, ibiq; ferris dentatis siue plaustris ferreis tritatur, ac tritico recondito, stipula & paleæ proiectæ igni traduntur, sic tu ò Syon omnes gentes quæ congregatæ sunt, super te superbientes atq; luxuriantes, uelut uiridescenum in iudicium domini tritabis atq; cōminues, ita dūtaxat, ut quicumq; ex illis sese in humilitate deposuerint, eos tanquam triticū domino uniuersæ terræ consecres, in terficiendo quicquid in eis uiciosum erat, quicūq; autē pertinaci superbie uento sese subleuauerint, eos uelut stipulam & paleam perpetuo igni trades. Neq; em̄ resistere tibi poterūt cornu ferreū, & æreas ungulas habenti, qđ uidelicet cornu tuus insuperabilis rex & magnificus triumphator Christus est, quæ ungulæ tuæ Apostoli de tua carne geniti sunt, fide solidi, uerbo tinnuli uelut æs, qđ metallū ualde sonorū est. Nam in omnē terrā exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum, & nō sunt loquelæ neq; sermones, quorū non audiantur uoces eorū. Hactenus ad illam quæ uera est Syon & uera Hierusalem sermo est sic incipiens, & tu turris gregis nebulosa filia Syon. ¶ Nā de illa Hierusalē terrena quæ occidit prophetas, & lapidauit eos qui ad se missi fuerūt, audi quid dicatur. **Nūc uastaberis filia latronis.** Obsidionē posuerūt super nos, in uirga percutient maxillā iudicis Israhel. **Cuius uel quātū iudicis?** Nimirū eius qui & magnus deus est, & humilis apparuit, quod multū caute sicut eo tempore opus erat, sequētib; uerbis prædicatur. **Et tu Bethleem Effrata, paruulus es in milibus Juda, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israhel, & regressus eius ab initio a diebus eternitatis.** Propter hoc dabit eos usq; ad tempus in quo parturiens pariet, reliquie fratrum eius conuertentur ad filios Israhel. **Sicut iam dictū est ad illam, & de illa Hierusalē quæ prophetas occidit, sermo est. Nunc (inquit) uastaberis ò tu non uere filia Syon, sed uere filia latronis, uidelicet quæ uirū homicidā & latronē Barraban tibi dimitti petisti, auctore uere uitæ interfecisti. Nūc inquā uastaberis, nūc circumdabūt te inimici tui uallo, & circumdabūt te & coangustabūt te undiq;, & ad terrā prosternēt te, & filios tuos qui in te sunt. Quam ob causam sic uastaberis, & cur prosternētur filij tui? Obsidionē (inquit) posuerūt sup nos, in uirga percutient maxillā iudicis Israhel. Super nos prophetas & sapientes & scribas obsidionē posuerūt, id est, ex nobis occiderūt & crucifixerūt, et ex nobis flagellauerūt in synagogis suis, et de ciuitate in ciuitatē persecuti sunt. Nam hoc totū fuit obsidionē ponere super nos, quæ sic uoluerunt claudere ora nostra, ne doceremus in nomine iudicis Israhel, cuius maxillā in uirga percusserūt, in uirga, inquā id est, in arūdine qua percutiebāt eum spinis coronatū, sibi in potestate concessa quæ admodum ait, sed hæc est hora uestra et potestas tenebrarum. Per partē totā, id est per maxillæ percussionē, totam eius significabat passionē. Pulchre nimirum, quia passionis eius hoc fuit initū, quod unus assistens ministrorū, dedit illi alapam dicens: Sic respondes pontifici: Proterua crudelitas, crudelis proterua licitoris & scurræ, qui dum adulatur dño suo pōtifici, & ei placere uult, assiliens coram pcutit in maxillā iudicem Israhel, nec solius Israhel, sed et omnium hominū, quia ipse est qui cōstitutus est à deo iudex uirorū et**

Psal. 34.

Esai. 40.

Chrūs ut cornu ferreū, Apostoli, ut unguulæ æræ.

Hierl'm terrena, dicitur filia latronis

CAP. V.

Mat. 28. Luca. 19

Matt. 23.

Iohan. 8.

- Actu. 10.** uorū & mortuorū. Et ut amplius perhorrescas temeritatē nebulonis, qui pccauit, ille iudex non tantū homo, sed & deus est. Hoc em̄ uerbis sequētibus testatur: Et tu Bethleem effra-
Duplex Christi egressus. ta, paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Iſrahel, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Quid em̄ est qđ & egredietur ex te ð Bethleem, & nihilominus egressus eius ab initio, à diebus æternitatis, nisi qđ duæ sunt eius egressiões. Una
Iohan. 1. tiuitates, altera secundum carnē, qua egredietur ex te ð Bethleem ex semine Dauid, altera secundū diuinitatē, qua non egredietur, sed egressus eius, inquit, iam dudū exactus est, nō ex mundo, sed ab initio, non in diebus temporalitatis, sed à diebus æternitatis. Nā in principio erat uerbū, & uerbū erat, apud deū, & deus erat uerbum: hoc erat in principio apud deum. Igitur & deum & hominē testatur hic esse illum iudicem Iſrahel, sed hoc taliter edicitur, ut uulgo intelligeret ut tunc tēporis nō expediret. Quomodo em̄ audire poteretur, qđ qui deus Iſrahel erat homo futurus, & in maxilla percutiendus esset? Cauter ergo & prudēter propheticus sermo dispensatur, dum à facie filiæ Iatronicis, cui loquebatur dicens, nunc uastaberis filia Iatronicis &c. sese repente auertit, & ad aliam, id est, Bethleem sese conuertit & eidem sic loquitur, ut & ueritatē utriusq; naturæ, scilicet diuinæ & humanæ in Christo testificetur, & eandem testificationem, talibus uerbis enunciet, ut non ab illis qui surdi fuerunt uel erant, & aures audiendi non habebant, tunc temporis facile percipere tur. ¶ Quod autē Bethleem & Effrata unius eiusdemq; ciuitatis Dauid, siue castelli, ubi erat Dauid, uocabatur sint, habemus ex scriptura dicente: Mortua est ergo Rachel, & sepulta in uia, quæ ducit Effratam, hæc est Bethleem. Porro cum dicit: Et tu Bethleem Effrata, paruula es in millibus Iuda, subaudiendum est apud homines, quorum in oculis uix paruus uiculus es, qui nō cœlestem, sed terrenā quantitātē attendunt, sed profecto apud deum non minima es. Alioquin nisi cum eadem affirmatione qua dicit paruula es, et ex opposito ista negatio in propheta sensu intelligatur, sed non apud deum minima es, tanquam si dicat: Paruula siue minima uideris, sed non minima es, dissonatē testimoniū hic in Euangelio sumptū uidebitur, ubi principes sacerdotum & scribæ sciscitanti Herodi, sic respondisse narrantur. Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es, perspicue litera dissonat, sed in sensu clara consonantia est, ut cū propheta dicit: paruula es, subaudias in oculis omnium hominū, & cū Euangelista dicit: nequaquam minima es, subintelligas apud deū. ¶ Quod deinde subiūgitur, propter hoc dabit eos usq; ad tempus in quo parturiens pariet, & reliquiæ fratru eius conuertentur ad filios Iſrahel, manifeste completū, atq; adhuc complendū est. Nā quia tantū iudicis Iſrahel maxillam percusserunt, qui secundū carnē de Bethleem ex semine Dauid egressus est, & cuius egressus secundū diuinitatē, à diebus æternitatis est, ic circo de dit eos idē iudex subauditur, in manus gladij, & in captiuitatē in omnes gentes, & in partes uulpiū, id est, in partē norū spiritūū. Vsq; quo sic dabit eos? Vsq; ad tempus (inquit) in quo parturiens pariet. Parturiens dicitur, non ista filia Iatronicis, id est, terrena Hierusalem, quæ deo sterilis est, sed illa spiritualis Hierusalem, siue Syon, cui supra dixerat: dole & satage filia Syon quasi parturiēs. Illa nāq; mater pariet, subauditur Iudeorū, siue Iſrahelis reliquiæ iuxta illud. Si uerit nūerus filiorū Iſrahel quasi arena maris, reliquiæ cōuertentur ex eis. Nā hoc est, qđ hic propheta subiūgit, Reliquiæ fratru eius cōuertentur ad filios Iſrahel. Cuius eius? Nimirū ipsius iudicis Iſrahel, qđ fratres eius secundū carnē ipsi Iudæi sunt, qui maxillā eius percusserunt. Et pus quo istud fiat tunc erit, cū plenitudo gentiū intrauerit. Sequitur: **Et stabit & pascet in fortitudine dñi, in sublimitate nominis dñi dei sui, & cōuertentur, quia tunc magnificabitur usq; ad terminos orbis terræ.** Iudex Iſrahel sicut iam dictum est propter hoc dabit eos, qđ percusserunt maxillā eius, et ipse surgens à mortuis stabit, subauditur à dextris dei fortis & sublimis, iuxta quod in Actibus apostolorū scriptū est: Cū autē esset Stephanus plenus spiritu sancto intendens in cœlū, uidit gloriā dei, & Iesum stātem à dextris uirtutis dei. Stabit ergo, id est, pro suis morientibus pugnabit ipse uictor mortis, & pascet, subauditur populum suum, utpote diues & præpotens rex in fortitudine domini, in sublimitate nominis dñi dei sui, id est, sicut fortis deus hñs nomen sublime, quod est sup omne nomen, quale nō

Bethleem & Effrata, unius us oppidi uocabula.
 Gene. 35

Matt. 2.

Psal. 62

Esa. 10.

Actu. 7.

quale nomen habet pater, qui propter assumptam humanitatem dicitur & est dominus deus eius. Nam & ipse loquitur: Ascendo ad patrem meum & patrem uestrum, deum meum, & deum uestrum. Et conuertentur ait, quia nunc magnificabitur usque ad terminos terrae. Hoc ipsum quod hic dicitur & pascet, & conuertentur, &c. manifestius in psalmo expressum habemus. Ait enim: Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt dominum, qui requirunt eum, uiuent corda eorum in seculum seculi. Reminiscuntur & conuertentur ad dominum uniuersi fines terrae. Pascet ergo scilicet terminos terrae, quo ad usque magnificabitur, non qualicumque edulio, sed corporis & sanguinis sui sacramento, quod edentes & bibentes, pauperes saturabuntur, nam corda eorum, id est, animae uiuent in seculum seculi, quemadmodum ipse dicit: Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in aeternum, & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita. Sequitur. **Et erit iste pax Assyrius cum uenerit in terram nostram, & quando calcauerit in domibus nostris.** In nonnullis codicibus legitur Assyrius, & ordinatio litera uidetur. Si enim legendum est Assyrius, cur praepostere & dicere maluit Assyrius cum uenerit, quam dicere cum Assyrius uenerit? Itaque secundum utramque litteram exponendum est, & primum secundum hanc litteraturam, & erit iste pax, Assyrius cum uenerit in terram nostram. Quando uenerit diabolus, ait beatus Hieronymus, qui dicitur Assur super terram regionemque creditum, & eorum quos pascet dominus in fortitudine & in sublimitate nominis domini dei sui, & calcauerit eos tribulationibus uariis, & domos animarum nostrarum, id est, corpora quasi superbiter ascenderit atque depresserit, & tamen nos nihil separauerit a charitate Christi, tunc Christi pax, siue ipse Christus erit in nobis, & dicitur de sancto, nihil proficiet inimicus in eo. ¶ Nunc ut secundum aliam litteram struatur dicamus, scilicet ita legendum, & erit iste pax Assyrius, cum uenerit in terram nostram, primo sciendum, quia quod dicitur, cum uenerit in terram nostram, & quando calcauerit in domibus nostris, siue, ut rursus post pauca habemus, & cum calcauerit in monte nostro, recte de ipso domino intelligitur, praesertim cum in exordio sermonis hic idem propheta dixerit. Quia ecce dominus egredietur de loco suo, & descendet & calcabit super excelsa terrae, & cetera usque ad id quod ait: Quae excelsa Iudae, nonne Hierusalem? Eritque hic sensus. Et erit iste, uide licet dominus magnificus usque ad terminos terrae, pax Assyrius, id est, cunctis gentibus, quarum eo tempore potentissimi erant Assyrii, unde & pro cunctis gentibus recte possunt hic accipi. Erit inquam iste pax Assyrius, id est, loquetur pacem gentibus, euangelizabit pacem eis, qui prius erant inimici, cum uenerit in terram nostram, id est, cum nos uisitauerit, & cum calcauerit in domibus nostris, subauditur, eo quod non cognouisti tempus uisitationis tuae, de supra dicta filia latronis, Nam idcirco calcabit in domibus nostris, idcirco coculcabit templum & ciuitatem, ita ut non remaneat lapis super lapidem. Nam quod dominus calcet & coculcet, testatur ipse dicens in alio propheta. Calcaui eos in furore meo, & coculcaui eos in ira mea. Vae ergo tibi, quae tibi Barrabam latronem donari petisti, & proinde recte diceris filia latronis, & cuius seditiones haereditate possedisti, uae tibi, quia tu coculcaris quae diceris Israel, pax autem tua Assyrius, id est, gentibus poenitentiam agentibus, sicut significatum est, ubi ad praedicationem Iona Niniue magna ciuitas Assyriorum poenitentiam egit. Sequitur. **Et suscitabimus super eum septem pastores, & octo primates homines, & pascet terram Assur in gladio, & terram Memroth in lanceis eius, & liberabit ab Assur, cum uenerit in terram nostram, & cum calcauerit in monte nostro.** Quos in persona supra dixerat, obsidione posuerat super nos, eorum uox ista est, & suscitabimus super eum septem pastores et octo primates homines, uox scilicet prophetarum, sapientum, & scribarum, quos ecce ego mitto ad uos, ait ille iudex Israel ad eos, quae maxilla ipsius percusserunt. Ipsi loquuntur etiam haec, & suscitabimus super eum septem pastores & octo primates homines. Super quos dicunt, suscitabimus eum. Nimirum super eundem saepe dictum iudicem Israel. Profecto non uile obsequium, non paruam honorificentiam portionem de studio suo promittunt, ad clarificandum illum tantum iudicem, quem filij illius filiae latronis sic inhonorauerunt, ut maxilla eius percuteret. ¶ Quare dicitur est diligenter, quia sunt septem pastores & octo primates homines, & deinde quid sit suscitari illos super hunc iudicem Israel, & tunc patebit, quod non leuis aut incerta haec pollicitatio est. Septem fide claros et meritis insignes de sanctis scripturis nouimus, similiter & octo primates homines, quos licet haec tenus nouerimus, necdum tamen numerum, & proprias eorum causas animus adeo perpenderit, priusquam loci praesentis diligenter

Iohan. 20

Psalm. 21

Iohan. 8.

Assyrius, id est, diabolus.

Psalm. 88. Pax Assyrius, id est, cunctis gentibus.

Sup. 1.

Luc. 19

Esa. 63.

Ion. 3.

Septem pastores & octo primates homines.

- Septem diligētia nos excitasset, Primū ergo septē pastores, deinde per ordinē recolamus octo pri-
 mates homines. Primus pastor fuit Abel, de quo scriptū est. Fuit autē Abel pastor ouium, & respexit domi-
 obrulit domino munera de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorū, & respexit domi-
 nus ad Abel & ad munera eius: Secundus pastor fuit Abraham: Tertius Isaac: Quartus Iacob, qui stans corā Pharaone cū filijs suis, interrogāte illo, qd habetis operis, pastores ouium
 sumus (inquit) serui tui, & nos & patres nostri. Erant autē patres eius Abraham & Isaac, qui
 profectō curā habuerūt alendorū gregū, ita ut non posse eos capere terrarū multitudinē
 gregum, unde & facta est rixa inter pastores gregū Abraham & Loth, et fuit iurgū pastorū
 Gerare aduersus pastores Isaac. Veruntamen non pro multitudine uel cura gregū, sed pro
 eo qd circa res horum pastorales, diuina sese cōmendauit autoritas, septē istos pastores ex-
 cellētissimos numeramus. Igitur (ut dicere iam cōcepimus) horū primus fuit Abel, qui de
 primogenitis gregum domino munera obtulit, quæ suo respectu dominus digna duxit. Se-
 cūdus Abraham, qui de armento suo uitalum tenerrimū tollens et optimum in clytis hospiti-
 tibus scilicet tribus angelis, uenientibus in figura sanctæ trinitatis, memorabile comitū
 cit. Tertius Isaac, qui uelut aries ad immolandū ductus est, et pro quo arietē Abraham
 ter uepres hærentē cornibus, holocaustum obtulit. Quartus Iacob, qui de grege duos arietes
 rens hœdos in cibū patri benedictionē accepit, et deinde soceri greges pascēs, auctus est
 benedictione domini. Quintus fuit Ioseph, qui cū sedecim esset annorū, pascebat gregē cum
 fratribus suis, & inde uenditus fuerat, factusq; princeps Aegypti, professionē istā non er-
 buit, quamuis detestaretur Aegypti oēs pastores ouium, dicens ad patrē & ad fratres suos,
 Cum uocauerit uos Pharaon, & dixerit, quod opus est uestrū: respōdebitis. Vii pastores su-
 mus serui tui ab infantia nostra usq; in præsens, & nos & patres nostri. Sextus fuit Moyses,
 qui pascebat oues Ietro soceri sui sacerdotis Madian, & inter pascendū, cū ministris gregē
 ad interiora deserti, uenit ad montē dei Oreb, apparuitq; ei dominus in flamma ignis de ma-
 dio rubi. Septimus fuit Dauid, qui de semetipso proloquēs ad Saul, pascebat (inquit) serua-
 tuus patris sui gregē, & ueniebat leo & ursus, tollebatq; arietem de medio, & sequebat eos
 & percutiebam, eruebāq; de ore eorū. Et illi consurgebant aduersum me, & apprehendē-
 mentum eorū, & suffocabā, interficiebamq; eos. Nam & leonem & ursum interfecti ego
 uustus. Erit ergo & Philistæus hic incircumcisus, quasi unus ex eis, qui autus est molech-
 re exercitui dei uiuentis. Ecce isti sunt septē pastores in clyti, quos (scriptura teste) autori-
 tas diuina commēdauit. ¶ Porro octo primates homines hi sunt: Primus Iosue filius Nun
 Secundus Caleph filius Iephone: Tertius Othoniel filius Canez: Quartus Aoth filius Ga-
 ra filij gemini: Quintus Barach filius Abinoem de Cades Nepralim: Sextus Gedeon
 ptimus lepte Galaadites: Octauus Samson: Isti octo iccirco dici merentur primates homi-
 nes, quia autoritate diuina præeunte, & inducēte illos spiritu domini, constituti iudices Ise-
 rauerunt populum suū, unde & meruerunt appellari saluatores Israel. Primus horū Iosue
 & secundus Caleph, introduxerunt populū in terram promissionis, dicēte domino ad Mo-
 sen: Tolle Iosue filiū Nun, uirū in quo est spiritus domini, & pone manum tuam super eū,
 & c. De Caleph uero ait: Seruū meū Caleph, qui plenus alio spiritu, secutus est me, inducā
 in terram hanc quā circuiuit, & semen eius possidebit eā. Primatum eius hoc diuinū testi-
 monium commēdat, & præter hoc alia quæ præfenti loco inserere longū est. Tertius O-
 thoniel filius Canez liberauit Israel de manu Cusamrasathaim regis Mesopotamiz, qui
 seruiert octo annis scriptura dicente: Et clamauerūt ad dominū, qui suscitauit eis saluato-
 rem, & liberauit eos Othoniel, uidelicet filius Canez, fuitq; in eo spiritus domini, & libera-
 uit Israel, & c. Quartus Aoth liberauit Israel de manu Eglon regis Moab, cui seruierat
 decē et octo annis, scriptura dicente, Et clamauerunt filij Israel ad dominū, et suscitauit
 saluatoreū Aoth filiū Gera, & c. Quintus Barach filius Abinoem liberauit Israel de manu
 Iabin regis Canaan, qui p uiginti annos uehemēter opprēsserat eos, et ipse autoritate di-
 na suscitatus p Deborah propheten uxore Lapidoth, Sextus Gedeon liberauit Israel de
 manu Madian cui seruierat septē annis, p cipiēte angelo, q apparuit ei. Septim⁹ Iephthā
 laadites liberauit Israel de manu filiorū Ammon, q cū Philistim uehemēter opprēsserat
 eos p annos decē et octo. De isto scriptū est: Factus est sup Iepthe spūs domini transiit
 ad filios

ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos. Quos tradidit dominus in manus eius, percussitque eos
 placam magis nimis, humilitatisque sunt filii Ammon à filiis Israel. Octavus Samson per an-
 gelum domini prænunciatus est matri sterili: et hic erit (inquit) Nazareus ab infantia sua, et ex
 matris utero, et ipse incipiet liberare Israel de manu Philistinorum. Isti sunt octo primates
 homines, qui miro modo septem pastoribus ita inseruntur, et ita iter sextum pastoris, qui est Mo-
 ses et septimum, qui est David, surrexerunt: ut filios Israel, quos Moses sextus pastor (ut iam
 dictum est) de Aegypto eduxit, primus hominum primatum Iosue cum Caleph introduceret in ter-
 ram re promissionis, & liberationem de manu Philistinorum, quæ octavus primas Samson inceptit, præ-
 ficeret septimus pastor David. ¶ Habemus igitur & septem pastores & octo primates homines
 ex propriis causis notos & insignes, quos suscitabimus (inquit propheta) super eum, videlicet
 super dictum iudicem Israel, cuius maxilla percussa est. Quomodo illos suscitabimus super
 eum? Videlicet eo modo, ut quæ per illos corporaliter gesta sunt, doceamus spiritualiter fieri vel
 impleri per ipsum. Doceamus (inquam) quia quarum rerum in illis præcessit figura, in isto successit
 veritas. Hoc facientes suscitabimus illos super eum, nos propheta & sapientes, & scribæ, ex qui-
 bus ego sum. Nam & si secundum tempus corpore absens, spiritu cum illis presentem sum, quorum spiritua-
 li studio fit, ut in lectioe talium pastorum, & primatum nihil mortuum remaneat, aut ociosum, dum
 omnia referuntur ad Christum. Itaque & isti cum illo uiuent, & illi qui tunc erunt ex istis proficiet.
 Unde cum dixisset: Et suscitabimus super eum septem pastores, & octo primates homines, confe-
 ssum subiunxit: Et percussit terram Assur in gladio, & terram Nemroth in lanceis eius. Quod est
 dicere, & omnes gentes quæ nunc sine deo sunt, neque uerbi dei pabulum habent ullum, tunc ex mysticis
 istorum exemplis, legendo proficiet, quarum uidelicet gentium Assur & Nemroth, id est, Assy-
 rii & Babylonii maximi deorumque magis aduersi tunc erant. Principium namque regni Nemroth Ba-
 bylon fuit in terra Sennaar, & de illa terra egressus est Assur, & edificauit Niniuen. Nec ue-
 ro dubium uel incognitum est, quin Assyrii postmodum decem tribus transtulerint, Babylonij ue-
 ro, pro quibus hic ponitur Nemroth, duas reliquas, Iudam & Beniamin. Magnifice ergo reco-
 latio gentium promittitur, dum de illis, qui tunc erant infestissimi, talis propheta texitur, & per-
 cent terram Assur & terram Nemroth, & hoc non sine armis, sed in gladio & in lanceis eius, id
 est, in sermone dei, qui est uiuus & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti. Et in senten-
 tijs ueritatis, quæ sunt lanceæ siue sagittæ eius, suo gladio & illis lanceis diabolus, qui prius
 terram obtinuerat, debellabit, & liberabit humanum genus. Hoc est quod ait, Et liberabit ab
 Assur cum uenerit in terram nostram, & cum calcauerit in monte nostro. Ac si dicat Eodem tem-
 pore quando ueniet in terram secundum præsentem prophetiam, & conculcabit Iudæos sub-
 uersa ciuitate & templo, liberabit à diabolo gentes, quæ hactenus erant terra Assur, et terra
 Nemroth, quod interpretatur tentatio, qui per hoc ipsum quod de illo scriptum est, erat robu-
 stus uenator coram domino, significat diabolus, qui possidebat gentes tanquam fortis armatus cu-
 stodiens atrium suum. Sequitur: Et erunt reliquie Jacob in medio populorum multo-
 rum quasi ros à domino, & quasi stille super herbam, que non expectant uirum, &
 non prestolantur filios hominum. ¶ Reliquie Jacob credentes ex Iudæis sunt, quo-
 rum unus ex optimis Apostolus cum dixisset, Nunquid repulit deus populum suum? sub-
 iunxit atque ait, Absit. Nam et ego Israelita sum ex semine Abraham, de tribu Beniamin. Et
 enim, licet illi, qui in futuro tempore credituri sunt, cum plenitudo gentium intrauerit, reliquie di-
 cantur, Nihilominus tamet hi recte dicuntur reliquie, quæ tunc crediderunt pauci, multitudine
 incredulitate permanente, testante eodem, cum præmissis exemplo de Helia, cui dixit responsum
 diuinum, Reliqui mihi septem milia uirorum, qui non curauerunt genua ante Baal, sic ergo (inquit)
 et in hoc tempore reliquie secundum electionem gratiæ salutæ factæ sunt. Ergo reliquie Jacob
 erunt (inquit) in medio populorum multorum quasi ros à domino, et quasi stille super herbam
 id est, apostoli Christi siue ministeriales iudicis eiusdem, de quo hactenus sermo fuit, sanctam
 et diuinam de cælesti conuersatione sua sumptam, stillabunt uel depluent gentibus scientiam.
 Ros enim suauiter cadens, et stille sensim decidetes super herbam, euangelicam uel apostolicam si-
 gnificant doctrinam à domino datam, et pro capacitate audientium discrete annunciatam, et du-
 pliciter ualentem nobis, scilicet ad refrigerandum et fructificandum. Terra quippe nostra car-
 nalis uitiorum erat exusta, et à maligno spiritu quasi uento urente percussa, ita ut cor homi-
 nis Baby

Samson.
Ibi. 13.

Gene. 11.

4. Reg. 17.
Ibid. 25.

Heb. 4.

Gene. 11.
Lucæ. 11.

Ro. 11.

Reliquie Jaco-
cob, Apostoli
sunt
ambunt

- Dani. 3. nis Babylonix fornaci non incongrue posset simile dici. Tunc aut cepit dñs mittere quod
 uentū roris flantē, quando ad amorē cœlestiū nos excitauit per apostolorum prædicationem. Item manus nostræ uacantes ab operibus bonis, sic erant quasi herba macra & sterilis
 sed tunc quasi stillæ à domino super herbã ceciderūt, quando eadē doctrina nos ad dilecti
 onē proximi reflorescere fecit, & in porrigēdo eleemosynã facies nostras exhilarauit. Et be
 ne de isto rore & de huiusmodi stillis ait: quia non expectant uirum, & non præstolantur
 filios hominū, sed signanter cū dixisset, quasi ros, addidit, à domino, quia uidelicet Euange
 liū siue doctrina, quæ per apostolos administrata est, non per instructionē uel magistrum
 Aet. 4. hominū uenit aliquādo, sed cœlitus data est, docente illos inuisibiliter spū sancto, absq; mo
 ra & momento, ita ut qui fuerant homines sine literis & idiotæ, repente fierent literati per
 ti, & potentes in omni sermone. ¶ Hoc idē de prophetis sentiendū est, & primū de Moise.
 Ibid. 7. Nam ille quidē humanã scientiam per homines didicit, & erat (ut ait Stephanus protoma
 tyr) eruditus omni sapientia Aegyptiorū, & potens in uerbis, sed scientiam rerū diuinarum
 ut pentateuchū suū conscriberet, non per hominem, sed per solū deum didicit, qui illi in sa
 bo apparuit. Sic & de Dauid cæterisq; prophetis, & de Christi apostolis omnino sentien
 dū est, quos omnes & solos ecclesia Christi in canonico apice suscipit. Vnde & Petrus in
 2. Pet. 1. epistola sua dicit: Hoc primū intelligentes, quod prophetica scriptura propria interpretati
 one non fit. Non em̄ uoluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spū sancto inspi
 rati locuti sunt sancti dei homines. Et de cæteris quidē apostolis, q̄ fuerunt illic, ubi spiritus
 Aet. 2. sanctus in igneis linguis apparuit, seditq; supra singulos eorū, certū est, quia non ab homi
 ne, neq; per hominem, sed per reuelationē Iesu Christi didicerunt, De Paulo aut, qui tunc
 nō erat illic, sed postea uocatus est, dubiū uoluerunt esse quidã aduersarij eius pseudoapo
 stoli, dū uellent corrūpere ueritatē euangeliij, quam ex ore eius multi suscipiebāt: populi ob
 hoc derogantes illi, & autoritatē eius diminuere uolentes, quia domini nostri Iesu Chri
 sti, dū adhuc cū hominibus conuersaretur, discipulus non fuit. Hac pro necessitate plerūq;
 in locis apostolatū suum defendit, maxime aut in epistola ad Galatas cū dicit: Notū em̄
 Gala. 1. bis facio euangeliū fratres, quod euangelizatū est à me, quia non est secūdum hominē, ne
 q; em̄ ego ab homine accepi illud neq; didici, sed per reuelationē Iesu Christi. Bene ergo cū
 dixisset de reliquijs Iacob, Et erunt in medio populorū multorū quasi ros à domino, & qua
 si stillæ super herbã, addidit, quæ non expectant uirum, & non præstolantur filios hominū.
 Ac si dicat. Et erunt apostoli Iesu Christi sapientes, & eloquētes, totū salutarē doctrinam
 habentes mundum, quam uidelicet doctrinam nō à magistris hominibus accipient, non stu
 dij uel ingenij proprij labore acquirunt, sed occulta gratiæ cœlestis aspiratione percipiunt.
 Reliqui do ¶ De reliquijs (inquã) Iacob, id est, de apostolis, ita dumtaxat æque ut de prophetis, qui
 ctiores eccle carne & fide sunt filij Iacob, hoc dicere uerū est. Cæterū de alijs magistris ecclesiarum, qui
 cunq; ex gentilitate surrexerunt, nō eadem sententia est uel esse potest, quia uidelicet Iacob
 quidem & ipsi quasi ros à domino, & quasi stillæ super herbam, scripturas propheticas atq;
 apostolicas tractādo dulciter, & exponendo utiliter, sed singuli horum ut hoc facere poss
 sent, expectauerunt uirum, et præstolati sunt filios hominū, Multos em̄ post deum catib;
 gethas uel magistros subierunt. Vnde quicquid dixerunt, non iccirco ratum habet eccle
 sia Christi, quia sic ipsi dixerunt uel senserunt, sed quia dicta uel sensus suos prophetis atq;
 apostolicis testimonijs, uel aliqua probabili ratione confirmare potuerunt. Sequitur. Et
 erunt reliquijs Iacob in gentibus in medio populorum multorum, quasi leo in
 mentis sylvarum, & quasi catulus leonis rugiens in gregibus pecorum, qui dum
 transierit & conculcauerit & ceperit, nō est qui eruat. Quam diuersarum, quam longè
 dissimiliū rerū similitudines eisdē reliquijs Iacob hic ascriptæ sunt. Dixerat et erūt reliquijs
 Iacob quasi ros à dño, et quasi stillæ super herbam, et cōtinuo nūc dicit, et erūt reliquijs
 Diuersę simi catulus leonis rugiens in gregibus pecorum. Quod
 licudines magis dissimile q̄ suauitas roris à feritate leonis. Quid magis diuersum, q̄ lenitas stillarū
 stillantiū super herbã, à sæuitia uel impetu catuli leonis rugientis in gregibus pecorū. At
 tamen eisdē reliquijs Iacob, et suauitas roris, siue lenitas stillarū, et feritas leonis, siue impe
 tus catuli leonis æque per similitudinem ascribitur hic. Quare. Videlicet, quia magis
 pulcrit

IN MICHEAM PROPHE. CAP. V. F6. CXLIII.

puloꝝ siue gentiũ Apostoli Christi, & lenes & saueri sunt, lenes in docendo siue exhortãdo, saueri in corripiedo & ulciscendo. Exẽpli gĩa Paulus ubi docet inter cætera sic loquitur. Quoniam quidẽ deus erat in Christo mundũ reconcilians sibi, & posuit in nobis uerbũ reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanq̃ deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, recõciliamini deo. Quid isto rore dilectionis suauius, qd hac stilla uere & germanæ pietatis lenius? Cætera quoq; usq; ad id, os nostrum patet ad uos õ Corinthei cor nostrũ dilatũ est, talia sunt stillicidia uel talis ros, ut nemo q dubitet quin sit à domino patre misericordiarum & totius cõsolationis deo. At uero idem post plurima dicit. Ecce tertio hoc uenio ad uos. In ore duorum uel trium testium, stabit omne uerbum. Prædixi enĩ & prædico ut presens uobis & nũc absens ihs qui ante peccauerũt & cæteris omnibus, quoniam si uenero iterum non parcam. An experimentum queritis eius, qui in me loquitur Christus? Ecce saueritas magistri tanquam leonis rugitus super iumenta syluarum & tanq̃ catuli leonis super gregem pecorum. ¶ Nam iumenta syluarũ recte illos aestimamus, quos redarguebat super immunditia & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt. Nõne super huiusmodi, quasi leo fuit? Ait enim: Et uos inflati estis, & nõ magis luctum habuistis, ut tollatur de medio uestrum, qui hoc opus fecit, id est, qui uxore patris habuit. Ego quidem absens corpore, presens autẽ spiritu iam iudicauĩ ut presens eũ, qui sic operatus est, in nomine domini nostri Iesu Christi, congregatis uobis & meo spiritu cum uirtute domini Iesu. ¶ Porro quasi greges pecoꝝ eiusmodi fuerunt, qualibus ueluti conterritis ad rugitũ catuli leonis gratulatur & dicit: Quoniã & si contristauĩ uos in epistola, nõ me pœnitet. Et si ad horã uos cõtristauĩ, nũc gaudeo, nõ qã cõtristati estis, sed qã cõtristati estis ad pœnitentiam, cõtristati enĩ estis secundũ deum & cætera. Hæc uero quasi de austeriori Paulo exempla posuisse putemus, quasi cæteris Apostolis hũc amplius sauitiam leonis exercuisse dicamus. ¶ Nã ut plura sermo prætereat, nõne Petrus quoq; quasi leo siue catulus leonis in gregibus pecoꝝ rugit, quãdo in cõuentu discipuloꝝ Ananiam primũ, et deinde Saphiram uxorem eius increpauit, & illi ceciderunt & expirauerunt, quia spiritui sancto fuerant mentiti. Vere igitur quasi leo reliquã Iacob, quasi catulus leonis, qui cũ transierit, subauditur ad nullius pauens occursum, & conculcauerit uidelicet rebellantes, & cõperit subauditur mendaces, ut capti & deprehensi sunt iam dicti Ananias & Saphira, spiritui sancto mētiētes, nõ est qui eruat. ¶ His dictis de reliquijs Iacob, p̃tinus ad illã conuertit sermo propheticus iudicẽ Iſrahel, de quo supra dixerat, in uirga pcutient maxillã iudicis Iſrahel, & dicit: Exaltabitur manus tua super hostes tuos, & omnes inimici tui interibunt. Hostes publici siue inimici dñi illi maiestatis adiudicãtur, qui nõ solũ peccatores, uerũ etiã impij sunt odiendo nomen eius, quales maxime illi fuerũt, de qbus ipse in Euãgelio loquitur. Nũc autẽ & uiderunt & oderũt & me & patrẽ meũ, Sed ut impleatur sermo, qui in lege eorũ scriptus est, quia odio habuerũt me gratis. Super eiusmodi hostes exaltabitur, inquit, manus mea, subauditur, ut nõ uideant gloriã tuã, imò ut uideant et cõfundantur, quẽadmodum alius propheta, cum sub interrogatione dixisset, & nõ uidebit impius gloriã domini, protinus duplicẽ responsonẽ hoc modo ipse reddidit. Domine exaltetur manus tua ut nõ uideãt, uideant & cõfundantur zelantes populi, et ignis hostes tuos deuoret: Deniq; et per iustã imprecationẽ dixit: Dñe exaltetur manus tua, et nõ uideant gloriã tuã, et subauditur, ita ut in gloria tua partẽ habeant ullã, et perseueram nimisq; acerbam cõcessionẽ, ait protinus, uideant et confundantur. Quodq; hic dicit, et omnes inimici tui interibũt, illic similiter cõceditur, ut fiat dicendo: et ignis hostes tuos deuoret. Nã ubi exaltabitur manus tua domine, quãdo apparebis sedẽs in sede maiestatis tuæ rex et iudex Iſrahel, statutis ouibus ad dexteram, hæc dis autem ad sinistram tuam, tunc omnes inimici tui interibunt, diabolus uidelicet et angeli eius, tunc hostes tuos uidelicet tam diabolus et angelos eius, q̃ et homines impios sequaces eius, ignis deuorabit te dicente: Ite maledicti in ignẽ æternũ, q̃ præparatus est diabolo et angelis eius. ¶ Hoc nihilominus ad ecclesiam uniuersam referri potest, cuius caput est ille iudex: exaltabitur manus tua super hostes tuos, et oēs inimici tui interibunt, quia uidelicet qui capitis, id est, hostes uel inimici sunt corporis, quod est ecclesia eius et

Apostoli lenes & saueri. 2. Cor. 5.

Ibi. 6.

Ibid. 13.

Quasi iumenta syluarum. 1. Cor. 5.

Quasi greges pecorum. 2. Cor. 7.

Petrus ut leo Act. 5.

Iohan. 15.

Esa. 26.

Matt. 25.

Hostes ecclesie, Chri q̃q; hostes sunt.

eius. & ubi caput, ibi nimirum exaltabitur & corpus. Recte ergo & ad ipsam dictum hoc recte intelligitur, praesertim quia & supra illi dicebatur: Surge & tritura filia Syon &c. & hic primum eidem dicitur. **L. Erit in die illa dicit dominus, auferam equos tuos de medio tui, & dispergam quadrigas tuas, & perdam ciuitates terrae tuae, & destrua omnes munitiones, & auferam maleficia de manu tua, & diuinationes non erunt in te. Et perire faciam sculptilia tua, & statuas de medio tui, & contera ciuitates tuas, & faciam in furore & indignatione ultionem in omnibus gentibus, quae non audierunt.** Magnifice in uerbis istis consideretur se ecclesia dei, considerando uitae aeternae statum, qualis futurus sit ex die illa, qua oes sui interibunt inimici. Siquidem hoc promittitur in his uerbis, quod non solum mala omnia, uerumetiam ipsa quoque, quae in hoc seculo uidentur, & sunt quaedam bona, quauis non uera uel sufficientia, penitus non erunt illis. Quis enim nescit maleficia, diuinationes, sculptilia, & statuas atque adorationes manuum operum, & lucos ad sacrificandum daemonibus electos siue sacros, quae esse mala? Quis ite neget equos, quadrigas, ciuitates, atque munitiones, falsa esse bona? Fallax equus ad salutem, ait Psalmista, & hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine domini dei nostri inuocabimus. Possunt quidem prodesse equi & quadrigae, imo & necessaria sunt ad liberationem tardis & infirmis corporibus, uel etiam sanctis ad fugiendum de ciuitate in ciuitate, si urgente persecutore fugiendum est citius; sed eiusmodi usus, non tam uerum bonum, quam uerum meritum est solatiu, saepe nimirum habes fallax experimentum, quia (sicut iam dictum est) fallax equus ad salutem, ad quod succinere possis, sed non fallax ad fatigationem. O quantum melius est grauiam, nunc sunt, corpora immutari, et uelocitate angelorum perfrui, quam grauedinem corporis uel quadrigis uescitando fallaciter consolari. Igitur magna beatitudinis est promissio in uerbis istis dum dicit, & erit in die illa, dicit dominus, auferam equos tuos de medio tui, & dispergam quadrigas tuas &c. Praemisera enim, & oes inimici tui interibunt. Ergo idem est ac si dicat: In die illa facia illud, pro quo nunc clamas ad me dicens, de necessitatibus meis erue me. Primum est quod equos tuos auferam, & quadrigas tuas dispergam, id est, quod terreni corporis tantam uelocitatem efficiam, ut sit quocumque uelit, quod fieri non posset cum equis & quadrigis. Tunc enim homines & quales erunt angelis, ait ipse dominus, & filii sunt dei, cum sint filii resurrectionis. Quae si aequales, nimirum & aequae ueloces, aequae ut angeli erunt, equis & quadrigis non indigentes. **¶** Quid porro de ciuitatibus & munitionibus dicam, cum dicit: & perdam ciuitates terrae tuae, & destrua omnes munitiones? Notum est quia Cain fratrem suum Abel per inuidiam occidit, & hic primus aedificauit ciuitatem, uocauitque eam ex nomine filii sui Enoch. Porro & Abel & ceteri sancti oes hic manentem ciuitatem non habent, sed futuram inquirunt. Perdam igitur (ait) ciuitates terrae tuae, & destrua omnes munitiones, non solum spirituales, uerumetiam manufactas & materiales, sine dubio subintelligendum, & oes ciuitatum atque munitionum seditiones atque cupiditates, & uniuersas, quas in seculo mortalibus intulit clades, & malas sollicitudines, quarum uniuersitas dicitur, & est Babylon, cum qua, ut audimus in Apocalypsi uocem de caelo dicentem, fornicati sunt reges terrae, & in delictis uixerunt. Et de qua ibidem ita scriptum est: Et sustulit unus angelus fortis lapidem molatorem magnum, & misit in mare dicens: Hoc impetu mittetur Babylon magna ciuitas illa, & cetera non inuenietur. Magna igitur requies sanctae Syon, id est, ecclesiae in perditione ciuitatum, uel munitionum terrae promittitur, quia uidelicet cum perditione illarum, perditio quoque consequens inter subintelligitur, rerum omnium concupiscibilium, quae in ciuitatibus sunt (quae ex intuitu sancti ciues regni dei peregrinantes in hoc mundo, tentati & fatigati sunt) uidelicet et auri & argenti, & lapidis preciosi, & margaritae, & byssi, & purpurae, & serici, & marmoris, & cynamomi, & amomi, & odoramentorum, et unguentum, et thuris, et uini, et olei, et similia, et tritici, et iumentorum, et ouium, et equorum, et redarum, et mancipiorum, et ceterorum omnium, de quibus recte Sapiens dicit: Vanitas uanitatum et oia uanitas, qualium cupidi mercatores, nunc diuites facti, pauperibus in solant filii tuis o sancta Syon. Sed tunc illis flentibus atque lugentibus et dicentibus, Vae uisus exultabunt et libenter uidebunt, pariter perire suas quoque munitiones, et quas hic pro necessitate habuerunt, non ut alios impugnarent, sed ut impugnantibus alijs aliquod refrigerium haberent. **¶** Et auferam (inquit) maleficia de manu tua. Et hic subintelligendum est, ut amplius maleficia quae non facias. Impossibile namque erit ex die illa, ut sancta electorum societas mali quicquam facere admittat, et erit firma et incorruptibilis innocentia. Neque enim erit ultra serpenti antiquo facere

Qualia bona equi & quadrigae.

Psal. 37. Psal. 119.

Psal. 24.

Lucae. 20.

Requies Syon in perditione ciuitatum terrae.

Ge. 4.

Heb. 13.

Apoca. 17.

Ibi. 13.

Ecl. 1.

IN MICHEAM PROPHE. CA. V. Fo. CXLV.

sue licentia ut sibi let quicquam, uel mali aliquid alicui sanctorum suadeat, sicut fecit quando mulieri suasi, ut uetium comederet, & uiro suo porrigeret, quo maleficio totum exinde genus humanum uenenatum est. Vt breuiter dicam, sic auferet Dominus de manu electorum suorum maleficia, ut quibus dedit nunc malefacere nolle, tunc det, quod amplius & perfectius est, scilicet, malefacere non posse. ¶ Et diuinationes non erunt in te. Diuinationo prophetia mendax est. Hæc sine dubio feliciter tunc deerit, quando præsentia uel plena cognitio Dei præsensq; facies ueritatis cunctos illustrabit, & nihil incertum uel incognitum sit. Hanc perfectionem in hac uita sancti non ualent consequi: sed ex parte (inquiunt) cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum autem uenerit quod perfectum est, euacuabitur quod scimus, & ex parte est. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. ¶ Et perire faciam sculptilia tua, & statuas de medio tui, & non adorabis ultra opera manuum tuarum. Hoc etiam ante diem illam prouidendum est, ut opera manuum suarum, scilicet, sculptilia & statuas adoret, quæcunque anima Deum uerum colit, uel nomen eius inuocat: uel nomen tamen magna pars populi Dei, populi electi unum Deum colentis, perfectionem huius rei non attingit, dum corpore uiuit. Nam & si manus exterius uacat, ut uisibilem sibi statuum non faciat, nonne animus celerrimus artifex formam sibi aliquam persæpe fingit, dum recordatur creatoris sui, & eum contemplari cupit, cui dicit in oratione: Pater noster qui es in caelis. Velociter namque sibi proponit, aut uelociter sibi occurrentem delectabiliter excipit, quasi aliquem uenerabilis formæ senem speciosum & magnum, magno consilio residentem, & fortassis ita putat esse in re, sicut legit uel audit, in illa Danielis uisione. Quia throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, uestimentum eius quasi nix candidum, & capilli eius quasi lana munda, & cætera quæ quasi localem loquuntur Deum, cum ipse localis non sit. Equidem sic simpliciter errare ueniale est: sed errorem eundem pertinaciter defendere damnum, quia hæreticum est. Vnde & Humaniformij dicuntur hæretici, qui Deum formam humanam membrisq; distinctum asserere conati sunt. Quod igitur nunc dicit, & perire faciam sculptilia tua, & statuas de medio tui, & non adorabis ultra opera manuum tuarum, sic in illa die perfici credendum est, ut circa diuinam substantiam nemo taliter erret, uidentibus cunctis qualis sit. Vnde Iohannes: Scimus (inquit) quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia uidebimus eum sicuti est. ¶ Quod deinde sequitur: Et euellam lucos tuos de medio tui, & conteram ciuitates tuas, itidem in die illa perfecte implebitur, quod nunc ex parte impletum est uel implendum est. Non enim iam in hoc perfectio est quod uerum colentes Deum, non lucos frequentant, nec latebras uel tenebras querunt ad sacrificandum principibus tenebrarum, neque ciuitates suas claudunt, id est, conscientias non occultant, sed oportune peccata sua confitendo aperiuunt, non (inquam) perfectio iam in hoc, sed inchoatio beatitudinis est: quia multa sunt adhuc non solum male erubescenda: uerum etiam bona ueneranda quæ abscondunt, & abscondere uolunt in his quæ reprehensibilia sunt, metuentes uerum recundiam, in his quæ laudabilia sunt, fugientes inanem gloriam. At uero tunc nihil erit, quod uelint esse occultum, neque inuitis illis fiet illud quod Apostolus ait, quia ueniet Dominus & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Nam de malis ubi certa remissio erit, non habebunt cur erubescant, imò multum habebunt quod gaudeant, scilicet, magnam, & sine fine magnificandam remissionis gratiam & gloriam. Porro de bonis ut abscondant illa nequaquam inanem opus erit fugere gloriam: quia talis uentus illic flare non poterit, ubi uera & stabilis gloria Dei super omnes abundans cuncta superabit, uniuersosq; & angelorum & hominum ordines in fundamento suæ uisionis cum dulci tremore continebit. Igitur & lucorum euulsio, & ciuitatum contritio tunc ad plenum perfecta erit: quia nullus erit, qui occulte quicquam gerere, uel conscientiam suam ne uideatur aliquo modo circumseptam esse uelit. Tunc econtra ibunt impij in supplicium & in obprobrium sempiternum, & hoc est, quod hic in calce sermonis enuntians: & faciam (inquit) in furore & in indignatione ultionem in omnibus gentibus quæ non audierunt.

Gene. 3.

Diuinationo prophetia mendax

i. Cor. 13.

Imaginatio simplicius de deo.

Dani. 7.

i. Ioh. 3.

i. Corint. 4.

LIBRI SECUNDI IN MICHEAM FINIS.

b

Rupertii